

DE KOLONIALE SAMENLEVING

'coterie-vorming, kleinsteds gedoe en intrige naast een aan de vorige eeuw herinnerend oergemoedelijk gezelligheidsleven . . . *Streberei en struggle for high life* waren niet te miskennen aanwezig. Allerlei kunstmatige 'afstanden' tussen ambtenaren, handel, winkeldrijvende middenstand, militairen konden niet overbruggd worden. De grote scheiding: al of niet verkiesbaar zijn tot lid van 'de' sociëteit, bestond overal nog. Iemand die een 'zaak' had, mocht geen lid zijn. Dat gold bijvoorbeeld voor apothekers, autodealers en hotelhouders. Dit maakte ook dat het begrip 'Europese samenleving' brokkelig was en de eenheid feitelijk in het gouvernement . . . was belichaamd alsmede bij instellingen als de Ondernemersraad en de leiding van de allergrootste concerns, bijv. van de 'olie' en de 'suiker'.¹

Wat stond tegenover dit alles? Niet weinig. Er kon binnen de onderscheiden groepen sprake zijn van grote hartelijkheid: men was op elkaar aangewezen, men hielp elkaar, stond in sterker mate open voor anderen dan in het meer gesloten Nederland. Het feit dat de uit Nederland overgekomenen in de regel jong waren en jonge gezinnen hadden gevormd, droeg daartoe bij. Velen, niet allen, gingen zich in Indië thuis voelen.

Op nog één negatieve factor dient gewezen te worden: het kan met het ietwat provinciaals karakter van die samenleving in verband hebben gestaan dat ze, alle hartelijkheid en onderling hulpbetoon ten spijt, overvloede van persoonlijke conflicten en zich graag te buiten ging aan ongeremde kritiek. Vooral door dat laatste werd de schrijver Jan Greshoff getroffen toen hij, uit Zuid-Afrika overgekomen, van eind '40 tot zomer '41 in Indië werkzaam was. Hij stootte zich er aan dat de er gevestigde Nederlanders in doorsnee voor het inheemse deel van de samenleving nauwelijks belangstelling hadden, alsook, zo schreef hij in een afscheidsbrief in het *Bataviaas Nieuwsblad*,

'dat men in de Nederlandse samenleving alhier teveel aandacht geeft aan onvruchtbare kritiek . . . Men zal van mij niet verwachten dat ik, die altijd hartstochtelijk de vrije kritiek verdedigd heb, daar thans een aanval op zal doen, maar ik geloof dat hier teveel kritiek om de kritiek bedreven wordt. Soms leek het mij of er nu werkelijk niets goeds te ontdekken viel. Men kritiseerde letterlijk alles en met een zichtbaar welbehagen . . . Ik heb veel gereisd en mij altijd zoveel mogelijk gemengd onder de bevolking van het land dat ik bereisde, maar ik kan verzekeren dat ik nergens ter wereld een zo onophoudelijke kritiek ontmoet heb als in de Indische samenleving'² -

¹ A. G. Vromans: 'De Europeanen', I, p. 3 (RvO). ² J. Greshoff in het *Bataviaas Nieuwsblad* van 7 juni 1941, aangehaald in Regeringspubliciteitsdienst: *Persoverzicht*,